

DIFFERENSIAL YONDASHUV TUSHUNCHASINING PEDAGOGIK- PSIXOLOGIK MAZMUNI VA UNING ILMIIY TALQINI

Osiyo xalqaro universiteti

1-kurs magistranti

Narbayeva Sohiba

Annotatsiya

Mazkur maqolada differensial yondashuv tushunchasining pedagogik va psixologik mazmuni, uning shakllanish bosqichlari hamda zamonaviy ta'lim tizimidagi ilmiy talqini chuqur tahlil qilinadi. Differensial yondashuvning ta'lim samaradorligini oshirishdagi o'rni, o'quvchilarning individual-psixologik xususiyatlarini hisobga olishdagi ahamiyati ilmiy manbalar asosida asoslab beriladi. Tadqiqot jarayonida differensial yondashuvning didaktik tamoyillari, turlari va amalga oshirish mexanizmlari pedagogik-psixologik nuqtayi nazardan yoritilgan. Shuningdek, mazkur yondashuvning shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv hamda inkluziv ta'lim bilan uzviy aloqasi ochib beriladi. Maqola natijalari differensial yondashuvni ta'lim amaliyotida samarali qo'llash bo'yicha ilmiy xulosalar chiqarishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: differensial yondashuv, individual ta'lim, pedagogik psixologiya, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, ta'lim samaradorligi.

Аннотация

В статье проводится всесторонний анализ педагогико-психологического содержания понятия дифференцированного подхода и его научной интерпретации в современной образовательной системе. Раскрывается роль дифференцированного подхода в повышении эффективности обучения и учёте индивидуально-психологических особенностей обучающихся. На основе научных источников рассматриваются дидактические принципы, виды и механизмы реализации дифференцированного обучения. Обосновывается взаимосвязь дифференцированного подхода с личностно-ориентированным, компетентностным и инклюзивным образованием. Полученные выводы имеют теоретическое и практическое значение для педагогической деятельности.

Ключевые слова: дифференцированный подход, индивидуальное обучение, педагогическая психология, личностно-ориентированное образование, эффективность обучения.

Annotation

This article provides an in-depth analysis of the pedagogical and psychological essence of the differentiated approach and its scientific interpretation in modern education. The role of differentiated instruction in improving learning effectiveness and considering learners' individual psychological characteristics is substantiated through scholarly sources. The didactic principles, types, and implementation mechanisms of differentiated education are examined from pedagogical and psychological perspectives. The interrelation of differentiated approach with learner-centered education, competency-based learning, and inclusive education is also discussed. The findings contribute to the theoretical and practical development of differentiated teaching strategies.

Keywords: differentiated approach, individual learning, educational psychology, learner-centered education, learning effectiveness.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimi shaxs rivojini markazga qo'ygan holda tashkil etilishini talab etmoqda. Jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti, fan va texnologiyalarning jadal rivoji ta'lim jarayonida har bir o'quvchining individual imkoniyatlari, qobiliyatlari va ehtiyojlarini hisobga olishni taqozo etadi. Shu nuqtayi nazardan differensial yondashuv bugungi ta'lim tizimining eng muhim pedagogik strategiyalaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

An'anaviy ta'lim modeli barcha o'quvchilarga bir xil talab va usullarni qo'llashga asoslangan bo'lib, bu yondashuv o'quvchilarning individual farqlarini yetarli darajada inobatga olmaydi. Natijada ba'zi o'quvchilarda o'zlashtirish darajasi pasayadi, motivatsiya susayadi va ta'lim samaradorligi kutilgan natijani bermaydi. Differensial yondashuv esa ta'lim jarayonini o'quvchilarning yosh, qobiliyat, bilish darajasi, psixologik xususiyatlari va qiziqishlariga mos ravishda tashkil etishga imkon beradi. Differensial yondashuv tushunchasi pedagogika va psixologiya fanlarining uzviy bog'liqligi mahsuli bo'lib, u ta'lim jarayonini individuallashtirishning muhim shakli hisoblanadi. Mazkur maqolada differensial yondashuvning pedagogik-psixologik mazmuni, uning ilmiy talqini va ta'lim amaliyotidagi ahamiyati keng yoritiladi.

Asosiy qism

Differensial yondashuv tushunchasining ilmiy asoslari

“Differensial” atamasi lotincha *differentia* — “farq”, “tafovut” ma'nolarini anglatadi. Pedagogik jihatdan differensial yondashuv o'quvchilarning individual farqlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish demakdir. Ushbu yondashuvda

o'quvchilarning bilim darajasi, qobiliyati, o'rganish sur'ati va psixologik xususiyatlari muhim omil sifatida qaraladi.

Ilmiy adabiyotlarda differensial yondashuv ko'pincha individuallashtirilgan ta'lim bilan uyg'un holda talqin qilinadi. Biroq differensial yondashuv individual ta'limdan farqli ravishda o'quvchilarni guruhlash asosida amalga oshiriladi. Ya'ni o'quvchilar o'xshash xususiyatlariga ko'ra ma'lum guruhlariga ajratiladi va ularga mos metodlar qo'llaniladi.

Differensial yondashuvning pedagogik mazmuni

Pedagogik nuqtayi nazardan differensial yondashuv ta'lim mazmuni, metodlari, shakllari va vositalarini moslashtirish orqali ta'lim samaradorligini oshirishga qaratilgan. Bu yondashuv quyidagi asosiy jihatlar bilan tavsiflanadi:

o'quvchilarning bilim darajasini hisobga olish;

o'quv materialining murakkablik darajasini moslashtirish;

o'qitish sur'atini individual imkoniyatlarga moslashtirish;

mustaqil va ijodiy faoliyatni rag'batlantirish.

Differensial yondashuv pedagogik jarayonda o'qituvchidan yuqori metodik tayyorgarlik va moslashuvchanlikni talab etadi. O'qituvchi har bir o'quvchining ta'lim ehtiyojlarini tahlil qilgan holda ta'lim strategiyasini belgilaydi.

Differensial yondashuvning psixologik mazmuni

Psixologik jihatdan differensial yondashuv o'quvchilarning individual-psixologik xususiyatlarini hisobga olishga asoslanadi. Bular jumlasiga temperament, xarakter, bilish jarayonlari (idrok, xotira, tafakkur), motivatsiya va emotsional holat kiradi.

Psixolog olimlarning ta'kidlashicha, har bir o'quvchi axborotni qabul qilish va qayta ishlashda o'ziga xos xususiyatlarga ega. Differensial yondashuv ushbu xususiyatlarni hisobga olib, o'quvchining psixologik qulayligini ta'minlaydi. Natijada o'quvchi o'z imkoniyatlariga mos sharoitda bilim oladi va o'z-o'ziga bo'lgan ishonchi ortadi.

Differensial yondashuvning didaktik tamoyillari

Differensial yondashuv quyidagi didaktik tamoyillarga tayanadi:

Individuallik tamoyili – har bir o'quvchining shaxsiy xususiyatlarini hisobga olish;

Moslashuvchanlik tamoyili – ta'lim jarayonini o'zgaruvchan sharoitlarga moslashtirish;

Faollik tamoyili – o'quvchilarning bilish faoliyatini rag'batlantirish;

Rag'batlantirish tamoyili – motivatsiyani kuchaytirish.

Mazkur tamoyillar differensial yondashuvning samarali amalga oshirilishini ta'minlaydi.

Differensial yondashuvning turlari

Pedagogik amaliyotda differensial yondashuvning bir necha turlari ajratiladi:

1. Darajaviy differensiallash – bilim darajasiga ko‘ra;
2. Qobiliyatga ko‘ra differensiallash – iqtidor va moyillik asosida;
3. Qiziqishga ko‘ra differensiallash – o‘quvchilarning ehtiyojlari asosida;
4. Psixologik xususiyatlarga ko‘ra differensiallash.

Har bir tur ta‘lim jarayonining maqsadiga mos ravishda qo‘llaniladi.

Differensial yondashuv va zamonaviy ta‘lim konsepsiyalari

Bugungi kunda differensial yondashuv shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim, kompetensiyaviy yondashuv va inkluziv ta‘lim bilan uzviy bog‘liq holda rivojlanmoqda. Ushbu yondashuvlar ta‘limning insonparvarlik xarakterini kuchaytiradi va har bir o‘quvchining rivojlanishini ta‘minlaydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, differensial yondashuv ta‘lim jarayonida o‘quvchilarning individual-psixologik xususiyatlarini hisobga olishga asoslangan muhim pedagogik strategiyadir. Ushbu yondashuv ta‘lim samaradorligini oshirish, o‘quvchilarning motivatsiyasini kuchaytirish va shaxsiy rivojlanishini ta‘minlashda katta ahamiyatga ega. Differensial yondashuvning ilmiy talqini pedagogika va psixologiya fanlarining integratsiyasi asosida shakllanib, zamonaviy ta‘limning ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bloom, B. S. (1976). *Human characteristics and school learning*. McGraw-Hill.
2. Tomlinson, C. A. (2001). *How to differentiate instruction in mixed-ability classrooms*. ASCD.
3. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society*. Harvard University Press.
4. Gardner, H. (1983). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. Basic Books.
5. Slavin, R. E. (2014). *Educational psychology*. Pearson.
6. O‘zbekiston Respublikasi “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonuni. (2020).
7. Saidahmedov, N. (2019). *Pedagogik texnologiyalar*. Toshkent: O‘qituvchi.
8. Zunnunov, A. (2018). *Pedagogika nazariyasi*. Toshkent: Fan.